

PLOMJE

Serbski casopis za žiži

lětnik
2020

5

Lube cytaŕki a cytarje!

W februarje jo wuknikojski praktikant Enno Krohn tši tyženje w Rěcnem centrumje WITAJ Chóšebuz žěłať. Som z nim krotki interview wjadť:

Plomje: Dobry žeń, Enno. Pšedstaj se pšosym!

Enno: Witajšo! Mě se groni Enno Krohn, som 15 lěť stary a wuknik žewjetego lětnika na Dolnosersbskem gymnaziumje. Bydlim w Kózlem / Casel.

Plomje: Cogodla sy se za DSG rozsužiť?

Enno: To jo jadnorazna, wósebna šula, žož mógu dalej serbski wuknuś a pšez to woplěwanje serbskich nałogow w swójej jsy pódpěraś. Pjerwjej som južo pitšku serbski w drjowkojskej zakładnej šuli wuknuť.

Plomje: Kótare serbske nałogi woplěwašo w Kózlem?

Enno: Wu nas dajo zapust, mólowanje jatšownych jajow, stajanje majskego boma a Jańske rejutowanje. Ten slědny nałog jo jano hyšći w našej jsy. Som pši njom južo moděrowať.

Plomje: Cogodla sy se za praktikum pla nas rozsužiť a co sy how južo gótowať?

Enno: Som kšěť se intensiwnje ze serbskeju rěču zaběraś. Som na pšikład za lektora w interneše rešeršěrowať, som wuwucowaň-

ski material za žišownje wulaminěrowať a casniki zarchiwěrowať. Som teke žětowy zešywk za hortnaŕki wótpisať a pši interviewje luži w měsće sobu cyniť. Mimo toho som w nowej digitalnej wucbnicy „Kšac pó kšacu“ za zmólkami pytať, program ako wužywať pšetestowať a naraženja za pólěpšenje dať.

Plomje: To jo bejnje wjele. A co cyniś we wólneŕ casu?

Enno: Dokulaž bydlim w Dolnosersbskem internaše, zmakajom se cesto z pšijašelami w měsće. Wušej toho som w ramiku žětowego kružka w našom internaše informaciske tofle wó zelach w serbskej a nimskej rěcy sobu nažěłať. Wóni su byli za UBZ Grabi-cański jazor (*Umwelt- und Begegnungszentrum Gräbendorfer See*). UBZ jo za tofle dostať myto Bramborskego ministrařtwa za wědomność, slěženje a kulturu.

Plomje: Měj žěk za wobšyrne informacije a dalej wjele wuspěcha w šuli.

Enno: Žěkuju se hyšći raz, až som mógať w RCW žěłaś.

Lube žisi!

Maj jo pšiše! Wšo se zeleni a kwišo a fajn wónja. Stakim žišo wen a spóżywajšo (*genießen*) pšírodu! Pši špatnem wjedrje ga mašo hyšći Płomje k cytanju. Na bokoma 24 a 25 zgónijošo něčo wó Nimskej alejowej droze. Do starego, zajmneho města w Nižozemskej wzejo Was sobu pšínosk na bokoma 26 a 27.

Myslišo se teke na žen mašerjow 10. maja? Móžošo swóju mamu ze šoko-wutšobu rozwjaseliš. Recept za to jo na boce 30.

Wjele wjasela pši cytanju žycym.

Waš redaktor Płomjenja

Bernd Melcher

Z wopšimješa:

Za přědny lětnik

- 4 Witaj, přědny lětnik!
- 5 Wumólujomy sami

Wulicowańka, powěšći, spiwy, bajki, basni

- 11 Majski dešč
- 12 Kak jo liška bžez snědanja wóstała
- 14 Dešč + kanopej ... a dwa se wóstužujetej

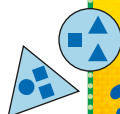

Wšake

- 2 Interview
- 6 Řěčne zwucowanja
- 8 Zwucowanje
- 9 Wokablowe kórtki
- 16 Co co twój pjas śi groniš? – 1. žěl
- 18 Gaž zwěrjeta šěgaju pó swěše
- 20 Znate „žiši“ maja
- 22 Co ga tam kwišo?

- 24 Nimska alejowa droga
- 26 Kampen – stare hansowe město w Nižozemskej
- 28 Za mudre głowki
- 30 Wutšoba ze šokoladowego mazańca
- 31 Žorty
- 32 Z luštom a luboścu za to serbske

Maj jo nejrědnjejšy mjasec!

• majski bruk

• 31 dnjow

• 1. maj

• maja

• 10. maj – žen mamow

• 21. maj – žen nanow

• majski swěžen

• majski bom

• apryl – **maj** – junij

Cytaj!

m – mama, maj, mały, młode

a – ampla, ananas, alfabet, album

j – ja, juskaś, jabłuko, jaden, jagły

Ži wen a glědaj: Kótare rostliny rostu a kwitu?
Namóluj rědny wobraz!

Pódaša młogosćow (1. žel) Mengenangaben

1. Pširěduj kuždemu wobrazu wótpowědne serbske a nimske pomjenjenje!
Ordne jedem Bild die entsprechende sorbische und deutsche Bezeichnung zu!

pakšik

Flasche

głažk

Dose

flaša

Becher

tofla

Packung

kaščik

Glas

tejza

Kasten

tutawka

Tafel

bjachař

Tüte

2. Wudopołni tabelu z pomocu słownika!

Vervollständige die Tabelle mit Hilfe des Wörterbuches!

nom sg	jaden	měšk	bjachař	bundlišķ		
	jadna				tofla	
	jadno					bulawko
nom du	dwa		bjacharja			
	dwě					bulawce
nom pl	tši	měški				
	stysi					
gen pl	pěš			bundlišķow		

3. Kombiněruj licby ze substantiwami! Kombiniere die Zahlen mit den Substantiven!

1

2

4

7

25

měšk • głažķ • bundlišķ • tejza • tutawa • pakšik • kusk •
(kilo)gram • liter

*M: jaden bundlišķ, dwa bundlišķa, stysi bundlišķi, sedym bundlišķow,
pěšadwažasća bundlišķow*

4. Kombiněruj pódaša młogosćow z nadawka 3 z pódanymi žywidłami!

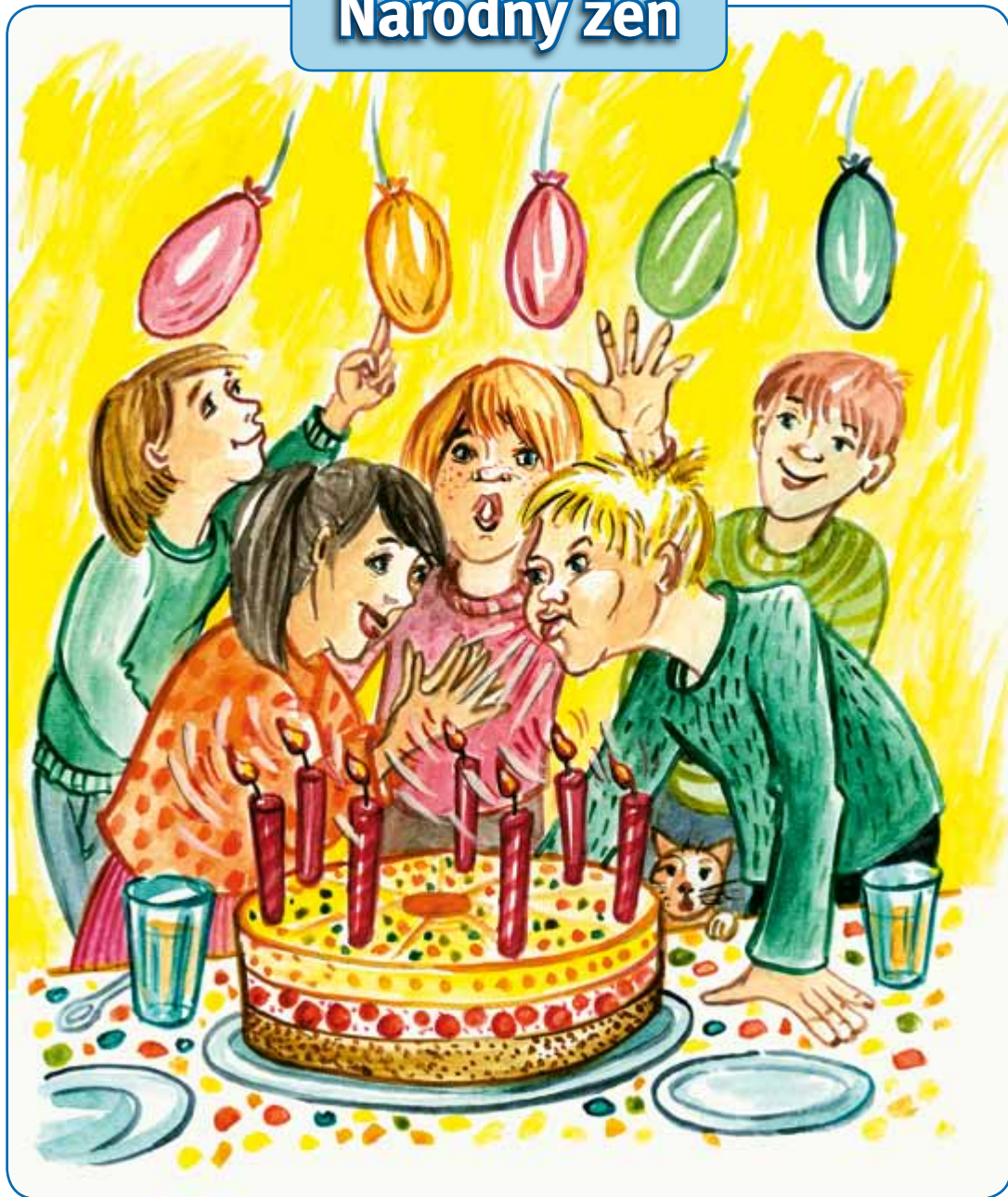
W kótarem paže su te substantiwy? **Kombiniere die Mengenangaben aus Aufgabe 3 mit den angegebenen Lebensmitteln! In welchem Fall stehen diese Substantive?**

kulkow • jabłukow • górkow • radiskow • cybulow • tomatow
pudinga • cukora • butry • muki • peterzilije • wódy

M: jaden głažķ górkow, dwa litra wódy

5. Cogodla stoje jadne substantiwy w singularje a druge w pluralu pó pódašu młogosćow? Móžoš jedno pšawidło póznaš? Warum stehen die einen Substantive im Singular und die anderen im Plural nach Mengenangaben? Kannst du eine Regel erkennen?

Narodny źeń

Pšaśanja:

1. Kótary swěżeń to jo?
2. Co žiśi cynje?
3. Co stoj na bliże?

Nadawk:

Wulicuj abo piš wó twójom slědnem narodnem dnju! Žo sćo swěšili? Wjele žiśi jo było? Kótare graša sćo grali? Co jo dało k ježi a pišeju?

gójcowka

**twaŕski
žěłaśeŕ**

**chórobna
sotša**

pjakaŕka

blidaŕ

pšedawaŕka

**lokomotiw-
nik**

policist

**kosmo-
nawtka**

kuchař

**awtowy
mechanikař**

rolnikař

Majski dešč

Kšasnje wónja wence wšo,
gaž wochłózeczy majski dešč se źo.
Licymy te kališća.
Tej zemi tyjo kužda chrapcycka!

Žėkowne su kwětaški,
a kuždy bom a krick se zeleni.
Z góle woła kukawa.
Tek jej se spódoła ta lejawa.

Wšykne comy wen chwataś,
fryšny, cysty pówěťš zadychaś!
Pśedešćnik jo wuzbytny –
kuždu chrapcycku my cuś comy!

Nage nogi špos maju,
gaž pó mokšej tšawje ganjaju.
Chto ga trjeba škórnicki?
Ale njeteptaj na sliniki!

Majski dešč se hyšći źo,
ako słyńco tek se pokažo.
Toś my tycu wižimy!
Tak su ředne tek te mokše dny!

SŁOWNICK

chrapcycka – Tröpfchen; **cuś** – fühlen, spüren; **kališćo** – Pflütze; **krick** – Strauch, Busch; **leja-wa** – Regenguss; **škórnicka** – Stiefelchen; **teptaś** – trampeln, treten; **tyś** – wohltn; **wochłózeczy** – erquickend, erfrischend; **wónjaś** – duften; **wuzbytny** – überflüssig; **zadychaś** – einatmen

Kak jo liška bzez snědanja wóstała

Liška jo snuchliła (*schnüffeln*) pó góli a wuglědała bom. Na njom jo sroka měła gnězdo z mložetami (*Junge*). Pseklapana (*gerissen*) liška jo se pódla boma sednuła a chopiła sebje jen woglědaš. „Co how tak sejžiš a sebje bom woglěduješ?“, jo se pšašała sroka z wjercha boma. „Pšemyslujom se, lěc njeby mógała z njogo ředne sněgaki zgótowaš.“ „Ach, njedotykni mój bom!“, jo pšosyła sroka. „Mam how gnězdo z mložetami (*Jungvogel*).“ „Jolic mě jadnogo ptašacka dajoš, com si na pokoj wóstajiš a sebje něži hynži bom za sněgaki wuglědaš.“

Sroka njejo wěžeła kak njegluku wót wobrošiš (*abwenden*). Togodla jo pšigłosowała a chyšila lišce jedno mlože dołoj. Ta jo se malsnje z nim minuła. Sroka jo była spokojom. Wóna jo se myslila, až jo z tym swóje druge mložeta wuchowała.

Na druge zajtšo pak jo liška zasej tam byla. A kaž předny raz, jo se sednuła pódla boma, na kótaremj jo było srocyne gnězdo.

„Co ty južo zasej how cyniš?“, jo kšěła sroka wěžeš. „Pšemyslujom se, lěc njeby mógała z togo boma ředne sněgaki zgótowaš“, jo liška na to wótegroniła. „Njedotykni ten bom!“, jo ptašk wótnowotki pšosyła. „Smej ga se zjadnałej, až pytaš něži hynži za bomom za swóje sněgaki.“

„Napšawdu, tak smej se zjadnałej“, jo liška pšigłosowała. „W cełej góli pak

njamóžom namakaš bom, kenž by se tak góžil ako ten bom. Njerad to cynim, ale musym ten bom pušciš (*fallen*), gaž njedajoš mě hyšci jedno mlože.“

Co jo boga sroka dejala cyniš? Jo musała hyšci jedno mlože dołoj chyšić. Pótom jo liška spokojom dalej šła.

Tužna jo sroka sejžeła w swójom gnězdze, ako jo celo pšipadnje karwona pšilešeła. Wóna jo glědała do gnězda a se pšašała: „Cogodla ga jo how tak mało mložetow? Žo te druge su?“ „Som dvě dała lišce“, jo sroka tužnje wótegroniła. „Wóna jo dwa raza ku mnjo pšišla a sebje naš bom woglědała. Ako jo groniła, jo kšěła z njogo sněgaki zgótowaš. Ale jo kšěła dvě mložesi měš,

aby to njecyniła. Toś som musała jej dweju ptašackowu daś. Howac by mě znicyniła bom a gnězdo.“ „Ty zewšym njetrjebaš lišce ptašacki daś“, jo karwona měniła. „Wóna ga njama daniž sekeru daniž piłu. Kak ga dej liška bom pušćiś?“

Sroka jo dobru radu pšiwzeła a se rozsuziła, až co w pšichože mudrjejša byś.

Na druge zajtšo jo liška napšawdu zasej pšišiła. Tak ako pšecej jo se sednuła a na bom glědała. Wóna jo južo na tšešego ptašacka cakała. Sroka pak njejo se jeje wěcej bójała, ale jo ju dražniła: „Ži lubjej swóju drogu“, jo groniła, „njamaš ga daniž piłu daniž sekeru. Kak coš bom pušćiś?“

„Chto ga jo ší take něco wulicował?“, jo se liška žiwała. „Karwona“, jo sroka jano měniła. „Aha“, jo liška rozgórjona wołała, „ta jo mě rědna mudrostarka! Cakaj, jan, ty mudra karwona! Ja ší pokažom, chto z naju jo ten mudrjejšy!“

Z tymi słowami jo se pšeklapana liška wót boma na wótwórjone pólo wupó-

rała. Tam jo se lagnuła, ako by była njaboga (*tot*). Język jo jej z blaby (*Maul*) wisał. Pó někotarych minutach jo lešeła karwona mimo. Wóna jo wuglědała, až jo liška mimo gibanja lažała. „Wóna jo njaboga“, jo se pši se myśliła a pšilešeła. Ako jo sejžeła na lišce, jo ta ze swójjimi wótšymi (*scharf*) zubami karwonu pópadnuła (*fangen*) a groniła: „No, luba karwona, něnto ší twója mudrość njepomožo, nic ga? Pšez móju blabu wježo rowna droga do mójogo brjucha.“ „Nježer mě, lubša lišcycka! Lubjej chyś mě tam z teje skały (*Fels*) dołoj! Pótom wšykne wiže, gaž dołojce njaboga lažym, kaka tšašna sy. Nichten njebužo se wěcej wěriś se te bje smjaś.“

Lišce jo se to naraženje spódobało. Togodla jo karwonu ze skały dołoj chyšiła. Ale ta njejo deriła dołojce na zemju. Město togo jo rozpšestrěła (*ausbreiten*) swójej kšidle a se zwignuła nad skału. Wóna jo lětała nad lišku a se jej wusmjala: „Sy mógała mě pópadnuś, mójá luba. Ale gaž coš mě k snědanju zežraś, trjebaš wěcej mudrośći!“

FELIKS a FLORIAN

Dešč + kanopej ... a dwa se wóstužujotej

Mjazytm pla Floriana doma ...

„Maš cas za mnjo?“

Pjas se wóstužujo
(*sich langweilen*). Wón co, aby
gólc se z nim zaběrať.

Kak to pónawaš?

Pjas se sednjo ceło blisko pódla
gólc a glěda pšijazny. Prěznu
pacu zazwigujo.

Pjas co, aby gólc z nim grať.

**Der Hund hat Angst,
in den Bus zu gehen.**

Wie erkennst du das?

Der Hund macht sich klein und klemmt
den Schwanz unter den Bauch.
Er schaut den Bus nicht an.

Der Hund würde am liebsten weg-
laufen. Sein Frauchen muss nun
sehr geduldig sein, um ihn in
den Bus zu bekommen.

„Com z tobu
graš.“

Pjas pšosy žowčo,
aby z nim graťo.

Kak to pónawaš?

Pjas schyla přezne šěto a se stergnjo
(*zucken*) tak, aby ned kšěť gnaš. Pši tom
glěda žowčoju do wócowu.

Pjas co, aby žowčo njestojalo,
ale balo chyšićo.

**Co co
ši**

**Teke psy „po
Cytaj dalej,**

Cuzy gólc pšižo a co psa hajckaš.

Pjas pak reagěrujo agresijnje, dokulaž to njoco.

Kak to pónawaš?

Pjas cyni sebje wětšy, schyla se doprědka a žaržy wogon górzejce.
Wón glěda gólcoju do wócowu a pokazujo pši łajanju (*Bellen*)
swóje zuby. Wón cujo se pšemóžecy (*überlegen*).

Pjas njoco, aby gólc jogo hajckať. Wón dej jogo na pokoj wóstajšić
(*in Ruhe lassen*).

„Ich fürchte mich!“

Der Hund hat eine Socke zerkaut und wird dafür ausgeschimpft. Er bittet um Verzeihung.

Wie erkennst du das?

Der Hund liegt auf dem Rücken und hat den Schwanz auf den Bauch geklemmt. Er unterwirft sich und unterstreicht so seine Harmlosigkeit.

Der Hund will sein Frauchen besänftigen, damit es ihn nicht bestraft.

„Bestrafe mich nicht!“

twój pjas groniś?

(1. žěl)

wědaju“ – ze swójim šětom.
kak rozmějoš „rěc“ psow!

„Ži pšec a wóštaj mě na pokoj!“

*Rědownja gnu
šěga pó
sawanje.*

Gaž zwěŕjeta šěgaju pó swěše

Su zwěŕjeta, kenž su žywe we wěstych stronach. Ale su teke zwěŕjeta, kótarež tysace kilometrow šěgaju. Lěc ryby, insekty, *łazaki*, ptaški abo *cycaki*, w kuždej klasy su zwěŕjeta, kenž „droguju“.

Cogodla se pšecej zasej wudawaju na daloke drogowanie? Wótkul wěže, ga muse pšec, kótaru drogu deje wže a kak namakaju cil? Kak pšetraju spiwajuce ptaški, ako jano někotare gramy waže, napinajucy lět z Europy do Afriki?

Njewšedne wugbaša zwěŕjetow daju wědomnostnikom wjele k pšemyslowanjeju.
Na wšake pšašanja njejsu hyšči wótegrona. Ale žedne fakty su južo znate.

Pytanje za *carobu*

Take zwěŕjeta su cesto w stronach z ekstremneju klimu žywe. Gaž pó dlejšej *sušy* jo pšemało *caroby* a wódy, muse *rědownje* w Africe a Aziji nowe *pastwine městna* pytaš. Snaž sćo južo raz w telewiziji wiželi, gaž wjelicka rědownja gnu šěga pó kraju. Na wusokej pódpótnocy jo dłujka zyma a *rědka* wegetacija. Toš šěgaju rědownje *sobow* pó tundrje. Teke ptaški leše dla felujuceje *caroby* tysace kilometrow daloko.

Někotare domorodne ptaškowe družyny dolětuju pšed zymu do Afriki abo Aziji. Togodla powědamy wó *šěgatyh ptaškach*. Wót nalěta až do nazymy su w našych stronach. Wence ga jo dlej swětło, tak až maju wěcej casa za pytanje *caroby* a za *kubłanje* młodych. W nazymje *bywaju* dny krotše. Něnto wěže šěgate ptaški, až muse wótlešeš, howac njenamakaju

dosć k žrašeju. Młode su južo tak mócne, až mógu sobu lešeš. Nejdašu drogu maju *ja-skolicki* pšed sobu – wušej 10 000 kilometrow. Nejwušej lětajuce šěgate ptaški su žiwe gusy a *žorawy*. Wóni leše we wusokosći 8 700 metrow pšez Himalaya.

Teke ryby šěgaju we wjelikich *šwitach* pó móŕju, na pšikład *jerjegi* a makrele. Jim slěduju *rubjažne* ryby, kenž žeru toš te ryby.

*Admiral jo drogujucy
mjatel.*

Dobre městno za młode

Gjarbata wjelryba jo w lěšu žywa w lodowem mórju. W nazymje šěga we wjelikich šwitach z arktis a Antarktis do šoptych wódow. Tam pśidu młode na swět. W lodowem mórju by zmarznuli, dokulaž jim felujo grějuca tukowa warstwa. W šoptych mórjach se młode pšez pěš mjasecow toś tu warstwu nažeraju, nježli plěju z dorosćonymi wjelrybami slědk.

Teke lakse a wugorje šěgaju pó mórjach a rěkach slědk k městnoju jich póroženja. Dorosćone zwěrjeta ga pórožuju tam swóje młode, žož su sami ako młode wěste byli. Drogowanje pak jo za nje tak napinajuće, až pó znjasenju jajkow wuměraju.

My luže snaž njamóžomy take zažaržanje rozměš. Ale za zwěrjeta jo wóno zmysłapołne a togodla pśinarožone.

Gjarbate wjelryby pórožuju swóje młode w tropiskich wódach.

Kak namakaju šěgate ptaški swóju drogu?

Głowne lešeńske směry ptaškow z Europy do Afriki wjedu pšez Špańsku, Italsku a Turkojsku. Slěžarje su zwěsćili, až šěgate ptaški se maju pó magnetiskem pólu zemje. Wóni maju we woku abo šnapacu někaki kompas. Wušej togo maju se pó poziciji słyńca a gwězdow a markantnych městnow, na pśikład górow. Ornitologi, tak se pomjeniju wuslěžarje žywjenja ptaškow, su zwěsćili, až ptaški wužywaju wšykne komponenty za orientaciju. Pšez to namakaju swój cil samo pón, gaž na pśikład magnetiske pólo zemje jo mółone.

nadawki:

1. Pomjeń mjenja šěgatych ptaškow, kenž su w teksće!
2. Pomjeń dalšne družyny šěgatych ptaškow!
3. Pšecytaj slědujuće sadowe fragmenty! Pširěduj jaden drugemu!
 1. Teke ptaški leše dla
 2. wjedu pšez Špańsku, Italsku a Turkojsku.
 3. Ale za zwěrjeta jo wóno
 4. Gjarbata wjelryba jo w lěšu
 - a) zmysłapołne a togodla pśinarožone.
 - b) felujućeje caroby tysace kilometrow daloko.
 - c) žywa w lodowem mórju.
 - d) Głowne lešeńske směry ptaškow z Europy do Afriki

SŁOWNICK

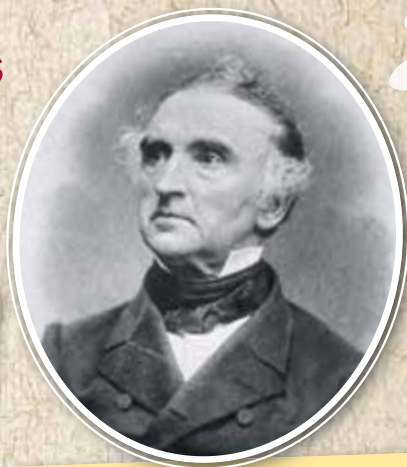
bywaš – nach und nach werden; caroba – Nahrung; cycak – Säugetier; gjarbata wjelryba – Buckelwal; grějuca tukowa warstwa – wärmende Speckschicht; jaskolicka – Schwalbe; jerjeg – Hering; kublanje – hier: Aufzucht; tazak – Kriechtier; měš se pó + [6] – sich richten nach; mółony – gestört; nažeraš se – sich anfreßen; njewšedne wugbaše – ungewöhnliche Leistung; nježli – bevor; pastwine městno – Weidegrund; póroženje – Geburt; pśinarožony – angeboren; rědkí – hier: spärlich; ředownja – hier: Herde; rubjažna ryba – Raubfisch; slěžař – Forscher; směr – Richtung; sob – Rentier; suš (f) – Trockenheit; šwita – Schwarm; šěgaš – ziehen; šěgaty ptašk – Zugvogel; wědomnostnik – Wissenschaftler; wugof – Aal; wuměraš – sterben; wužywaš – nutzen; zažaržanje – Verhalten; zmarznuš – erfrieren; zmysłapołny – sinnvoll; žorawa – Kranich

Znate „žiši“ maja

Thomas Gottschalk

- nimski moderator a grajař
- jo se narožil 18. maja 1950
- jo był dłujkolětny moderator wusćełanja „Wetten, dass?“
- jo grał mjazy drugim w filmach „Piratsender Powerplay“, „Die Supernasen“ a „Seitenstechen“
- jo dostał mjazy drugim myta Goldene Kamera, Goldener Löwe a Deutscher Fernsehpreis

Justus von Liebig

- nimski chemikař
- jo se narožil 12. maja 1803, jo wumřel 1873
- jo był jaden z nejwěcej znatych a nejwuspěšnejšych chemikarjow 19. stoleša
- jo stwórił (*begründen*) pšez swóje slěženja moderne mineraliske gnojenje (*Düngung*) a agrochemiju

Roland Kaiser

- nimski šlagrowy spiwař
- jo se narožil 10. maja 1952
- płaši ako jaden z nejwuspěšnejšych nimskich šlagrowych spiwarjow
- jo dostał za pšedane tonowe nosarje (wušej 90 milionow) šesć złošanych a dvě platino-wej zukowej plaše
- jo dostał mjazy drugim myta ECHO, Goldene Stimmgabel a Zwězkowu zaslužbowu kšicu (*Bundesverdienstkreuz*)

Rolf Zuckowski

- nimski spiwař, komponist, muzikowy producent a awtor žišećych spiwow
- jo se narožil 12. maja 1947
- płaši ako jaden z nejwuspěšnejšych nimskich wumělcow
- za pšedane tonowe nosarje (wušej 20 milionow) jo dostał 34 złošanych a 22 platinowych zukowych platow
- jo dostał mjazy drugim myta ECHO Pop, Deutscher Musikpreis a Zwězkowu zaslužbowu kšicu

Oliver Bierhoff

- nimski kopańcař, manager a DFB-direktor
- jo se naroził 1. maja 1968
- jo dobył 1996 z nimskim narodnym mustwom europske mejsařstwo w kopańcy
- jo był nimski kopańcař lěta 1998

Ulrike Meyfarth

- nimska wusokoskokarka
- jo se naroziła 4. maja 1956
- jo dwa raza była dobyšařka olympiskich grašow
- jo dostała styri złošane a dvě slobranej medali

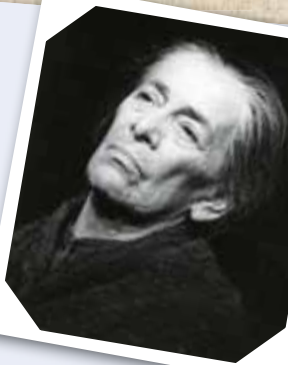

Jenny Elvers

- nimska grajařka, moderatorka a awtorka
- jo se naroziła 11. maja 1972
- jo grała mjazy drugim w filmach „Männerpension“, „Knockin' on Heaven's Door“ a „Ronny & Klaid“ a w TV-serijach „SOKO Wismar“, „Küstenwache“ a „Der Alte“

Helene Weigel

- awstrisko-nimska grajařka
- jo se naroziła 12. maja 1900, jo wumrěła 1971
- jo była załožařka (gromaže ze swójim cłowjekom Bertoldom Brechtom) a intendantka sławnego Barlinskego ansambla
- jeje nejwěcej znata rola: Mutter Courage w žiwadłowem grašu „Mutter Courage und ihre Kinder“

George Lucas

- US-amerikański režiser, filmowy producent a awtor nawjersěńskich knižkow
- jo se naroził 14. maja 1944
- k joho nejwuspěšnejšym filmam płašitej filmowej ředa „Star Wars“ a „Indiana Jones“
- jo dostał mjazy drugim myta Oscar, Golden Globe a Saturn

Joe Louis

- US-amerikański boksař
- to se naroził 13. maja 1914, jo wumrěl 1981
- jo dojspił we wšykných boksowych zwězkach titel swětowego mejsarja w šěžkej waze (*Schwergewicht*)
- jo w 72 profijowych wuběžowanjach jano tši raze zejgrał (*verlieren*)

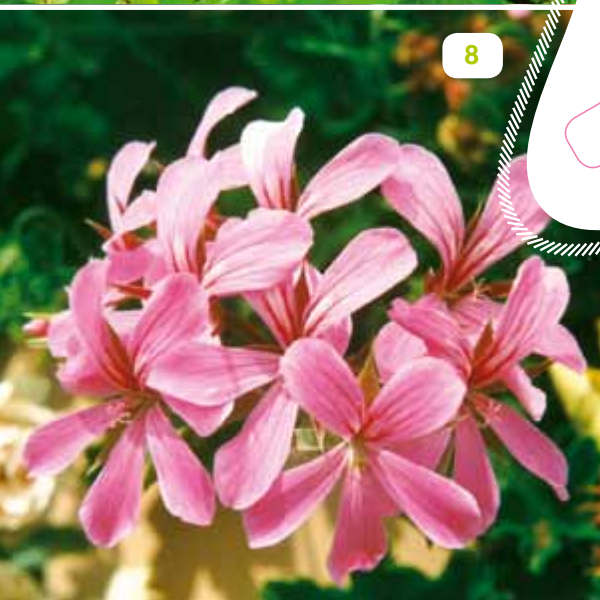

1

2

8

7

Co ga tam kwiśo?

Za psijašele psírody a rostlinow jo naš fotograf wjele kwiśonkow wótmólował. Płody dweju rostlinowu se w kuchni wużywaju. Psirěduj wobrazam wótpowědne serbske a nimske pomjenjenja! Pótom dostanoš mě mjaseca, w kótaremž wence wěcej njenamakajoš te rostliny.

☐ Rhododendron ☐ e kulka

☐ e bóže wócko ☐ Tomate

☐ Dreimasterblume ☐ b dnjowna leluja

☐ e głóg ☐ Dahlie

3

4

Was blüht denn da?

Für die Natur- und Pflanzenfreunde hat unser Fotograf acht Blüten abgelichtet. Die Früchte zweier Pflanzen finden in der Küche Verwendung. Ordne den Bildern die entsprechenden sorbischen und deutschen Bezeichnungen zu! Dann erhältst du den Namen des Monats, in welchem du diese Pflanzen draußen nicht mehr findest.

- ☐ m tomato ☐ d jerjegina
☐ Taglilie ☐ Hängegeranie
☐ Kartoffel ☐ c rododendron
☐ r wisata geranija ☐ Weißdorn

6

5

Kupa Rujany a kupa Reichenau w Bodenzorje: jedna lažy daloko na pódpólnocy, druga daloko na pódpólnju. Wobej stej woblubowany dowolowy cil. A stej pšez wósebnu drogu ze sobu zwězanej: Nimsku alejowu drogu. To *pomjenjenje* styšyšo přědny raz? To njejo tak zľě. Cytajšo dalej a zgónšo dalšne fakty wó njej!

NIMSKA ALEJOWA DROGA

Co jo aleja?

To słowo pšizo z francojšćiny (aller = gehen, fahren). Nejprerwej su se *chłodkojte chódni-ki* w parkach tak pomjenjowali. Žinsa su to drogi z dlujkim ředom bomow na wobyma bokoma. Wótstawk mjazy bomami jo pšecej ten samski, rowno tak teke jich starstwo a družyna. Namakajoš take aleje w parkach a wósebnych zagrodach, w městach abo mjazy jsami. Ale teke drogi w městach se tak pomjenjuju, ľěcrownož njejsu na wósebnu wašnju z bomami *wobsajžone*.

Nastawanje alejow

Aleje lice k nejstaršym formam wobsajžnja drogow. Bomowe krony *šćitaju* pšed sněgom a deščom. Štomy markěruju kšomu drogi. Jolic se sněg chyta, mócny wěš dujo abo *gusta* kurjawa jo, sľušaju bomy k orientaciji za drogjuce. Zachopjeńki nejstaršych alejow, pšedewšym w nowych zwězkowych krajach, *šěgaju sľědk* až do 17., 18. a 19. stolěša.

W dobre baroka su aleje rownocasnje byli element pši wugótowanju parkow. Z górzejce wopisaneju funkciju pak njejsu měli te aleje pšewjele zgromadnego. *Skerjej* móžomy je w tom paže pód kategoriju wuměľstwo zarědowaš.

Powšyknje se rozoznawa mjazy alejami ze sadowych a listowych bomow. Typiske družyny listowych bomow su na pšikład lipa, dub, *jěrow* a *klon*. K nejwěcej znatym měšćanskim alejam sľušaju Droga Unter den Linden a Droga 17. junija w Barlinju a Avenue des Champs-Élysées w Parisu.

Zachopjeńki Nimskeje alejoweje drogi

W ľěše 1993 jo se zaľožyla Nimska alejowa droga. Tencas jo se wótwóriľ přědny wótrězk mjazy wjasku Sellin na Rujanach a městom Rheinsberg w Bramborskej. W pšedpóľu jo se wjele luži zasajžilo za wobchowanje alejow z casa DDR. Z toho jo nastaľo ćelonimske *gibanje*, kenž jo wjadľo k zaľožěnjju Žěłowego kružka Nimska alejowa droga z. t. Až do žinsajšnego wiži swój nadawk w tom, aleje pó ćeľej Nimskej šćitaš. K tomu licy teke wobnowjenje starych alejow, kótarež su se *znicyli* pšez wutwař drogow. Rownocasnje dej se pširoda, wósebne wobstatk bomow, šćitaš.

Pokazowańska tofla pśi Nimskej alejowej droze, kaž namakajoš ju pó wšom kraju. ➔

➔ *Pśeběg alejowej drogi*

Droga pśez Nimsku

Nimska alejowa droga jo z 2 900 kilometrami rownocasnje nejdlejša prozninska droga našogo kraja. Wóna wježo wót Kapa Arkony respektiwnje Sellina až k Bodenjazorju. Wóna jo do žaseš wótrězkow *rozdźěloná*. Ale droga nježo w jadnej liniji, skerjej se how a tam žěli a zasej zwězujo. Toś mamy wótrězki z pódpołnocy na pódpołdnjo a z pódwjacora na pódzajtšo. Wósebnje rědny jo jězd pó alejach w nalěšu abo nazymje, gaž se wšo zeleni abo pisani.

„Sakska“ alejowa droga

Teke pśez Saksku wježo dlejšy wótrězk – někak 420 kilometrow – Nimskeje alejowej drogi. Stacije tam su mjazy drugim Torgau, Mišnjo, Drježdžany, Pirna, Rudne góry (Glashütte, Annaberg-Buchholz, Morgenröthe-Rautenkranz) a Plauen.

Zajmnostki nalěwo a napšawo

Pó Nimskej alejowej droze drogowas pak njewóznamjenijo se jano zelene abo *pyšnučke* bomy woglědaš. Zeleny pas, kaž se jomu groni, zwězujo nejwšakorakše krajiny, jsy a města. Drogowarje se zeznawaju z rozdźelnymi městnami a njeliconymi zajmnostkami, ako na pśikład:

- ✓ kupa Rujany
- ✓ Hansowe město Stralsund
- ✓ łobjowy doł
- ✓ zegerowy muzej w měsće Glashütte
- ✓ Durinska góla
- ✓ grod Wartburg
- ✓ wětše a mjeńše, znate a njeznate města kaž Lutherowe město Wittenberg, Quedlinburg, Drježdžany, Paderborn, Köln, Fulda, Worms, Ravensburg abo Konstanz
- ✓ cepelinowy muzej w měsće Friedrichshafen
- ✓ kupa Reichenau

Wěcej informacijow wó Nimskej alejowej droze, wšykne wótrězki ako teke krotke informacije k zajmnostkam namakajošo pód www.alleenstrasse.com

SŁOWNICK

chlodkojty chódnik – schattiger Gehweg; **gibanje** – Bewegung; **gusty** – dicht; **jěrow** – Rosskastanie; **klon** – Bergahorn; **pomjenjenje** – Bezeichnung; **pyšnučki** – farbenprächtigt; **rozdźělony** – eingeteilt; **Rujany** (Plt) – Rügen; **skerjej** – eher, vielmehr; **ščitaš** – schützen; **šěgaš slědk** – zurückreichen; **wobsajžony** – bepflanzt; **zničyś** – zerstören

Kampen —

stare hansowe město w Nižozemskej

Stawizny

Kampen ist eine niederländische Hansestadt mit einem großartigen kulturellen und architektonischen Erbe. Die Stadt hat zum Beispiel einen Dom, eine theologische Universität und eine Kunstakademie. Hier spürt man die Geschichte. Im Mittelalter war die Stadt sehr reich und maßgebend im regionalen und internationalen Handel.

W srjejzowěku jo było město rozdźelone do chudeje a bogateje połojce. W tom casu jo to było normalne. Jadnomu žinsajšnemu želoju města se groni Bruneppe. Pjerwjej jo był rolnikański pregowany a lažal zwenka měscańskich wrotow. Na tamnych buńskich dwórach jo mógał luž głažk mloka dostawaš, gaž jo mimo šel. Wrota takich dwórow su byli wótórwjone, aby krowy mógali chójžiš na pastwu (*Weide*).

Pšibytnosć a architektura

Žinsajšny Kampen ma něži 50 tysac wobydlarjow. Město jo jedno z nejlěpjej zdžaržanych w Nižozemskej. W zachadnych stolěšach jo bylo město teke z něži 16 stražnicami (*Wachturm*) wobgrožone. Zdžěla su wót nich wóstali jano zbytki. Jich pomjenjenja su napisane na brjogach kanalow, ako na pšiklad *doorbraak* (pšederjenje) a *oorloog* (wójnař).

Hansa jo była zwězk pšekupcow a městow w srjejzowěku. Jeje cil stej byłej wěsty jězd wikowych łožow a zastupowanie zgromadnych góspodańskich zajmow. K zwězkoju su słušali wustawadłowe města pši mórju a města pši wažnych rěkach w nutšikownem kraju. Někak 200 městow jo było w Hansy, za wěšty žěl w Nimskej, ale teke někotare we wukraju.

Do žinsajšnego su se zdžaržali murje a tši wót měscańskich wrotow (nižozemski: poort). Dajo wjele starych cerkwjow, na pšikład *Bovenkerk* (cerkwja swětego Nikolausa). Wóna jo se natwariła w dwanaštem stolěšu a jo měła w zachadnosći narodny wuznam.

Město ma teke swój nejmjeńšy dom, w kótaremž jo pjerwjej bydliła familija ze žišimi. Wón jo se w lěse 1990 zestawrěrował a žinsa wuglěda ako pupkowy domcyk.

Zajmne městna za turisty

W měsće dajo měscański muzej, muzej ikonow a młyn *D'Olde Zwarver*, kenž móžoš se woglědaš na narodnem młynskem dnju w maju. W Kampenje móžoš wopytaš dobru górucu šokoladu, pomfrytki a mórske plody. Pomfrytki su woblubowana jěza Nižozemjanarjow a na wšakorakich swěženjach majoneza běży z tšugami (*in Strömen fließen*).

Die Niederlande sind unser nordwestliches Nachbarland mit etwa 17 Millionen Einwohnern. Das Land hat ein dichtes Netz von Kanälen, Autobahnen und Schienenwegen. Die Hauptstadt ist Amsterdam.

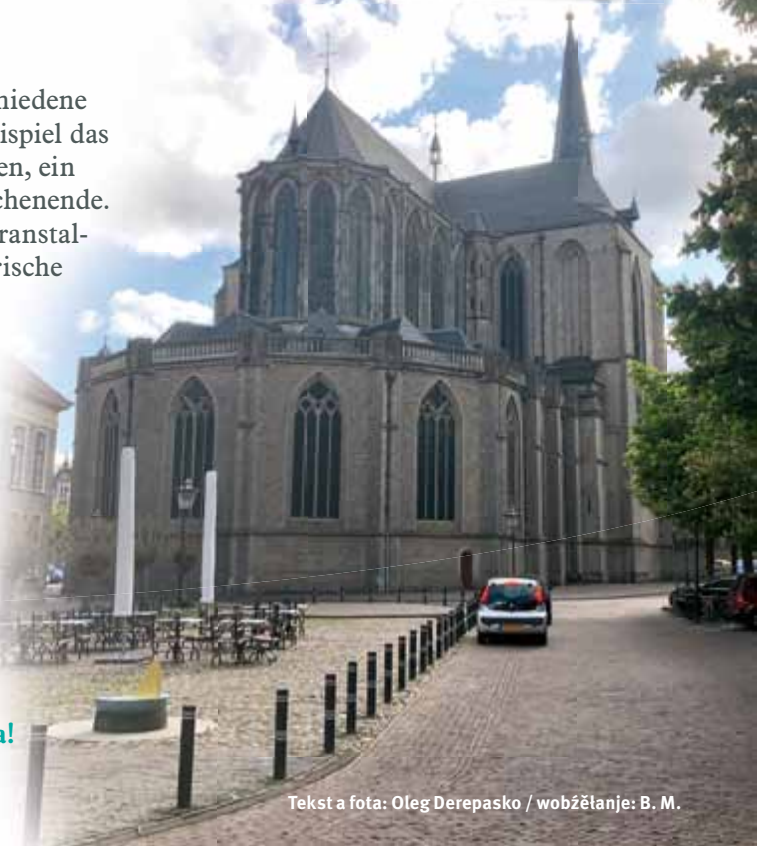
Pšez cele swóje stawizny jo Nižozemska wójowała a dalej wójujo pšesiwu mórju. Wóna jo dobyła wót njogo zemju. Dobynjonu zemju šćitaju (*schützen*) wšakorake nasypy (*Damm*).

Wósebnje jo se mě spódobała šokolada w kafejowni pódla měšćańskego muzeja.

Ważne zarědowanja

In der Stadt finden jährlich verschiedene Veranstaltungen statt wie zum Beispiel das Sommerfestival Kamper ui(t) dagen, ein Weihnachtsfest, das Museumswochenende. Alle drei Jahre gibt es die Segelveranstaltung Sail Kampen, wo man historische Schiffe bewundern und sich Seemannslieder anhören kann. Kampen ma jadnučku koggu (wikowa łož Hanse) w Nižozemskej. Wóna jo kopija koggi styrynastego stolěša. Dobrowólniki se wjelgin procuju, aby zdžaržali tu łož w funkcioněrujucem stawje. To jo jadnorazowy projekt w Nižozemskej. Z łožu móžoš se wudaš na wulět.

Stakim: **Wupóraj se do Kampena!**

Co to jo?

1.

Wócka ma samo tśi,
ale nic njewiži.
Kuždemu jano groni
něnt stoj! abo ži!

2.

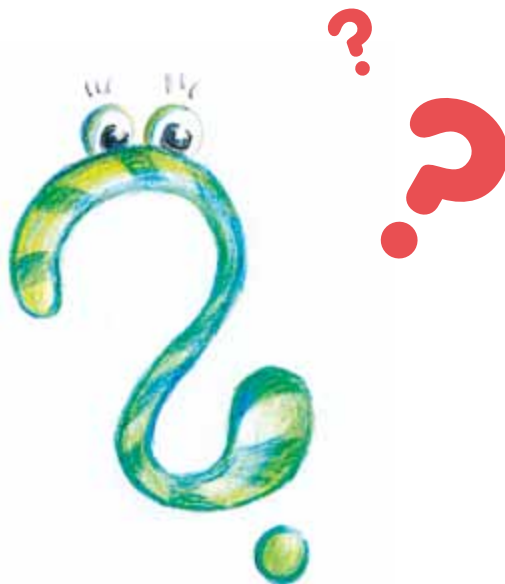
Pyta tam a pyta how,
zběra mjod z kwiśonkow.
Bincanje se wusłyšujo,
znajoš pilne zwěrjetko?

3.

Wjele łopjenow jo ga we njom,
ale mjenjej ak ma jaden bom
Jolic až tu wěc ga wótcynijom,
wobraze a słowa wuglědajom.

4.

Kłobycka zelene maju.
W nazymje dołoj lětaju.
Žiši je raži zběraju,
žiwjaki je tek lubuju.

Kótary kraj?

Kótary kraj njemaka
se k drugim?

**Welches Land passt nicht
zu den anderen?**

**Ekvador,
Kolumbiska,
Brazilska,
Indiska,
Uganda,
Kongo,
Indoneziska**

Kótary symbol?

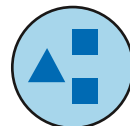
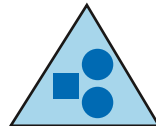
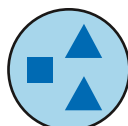
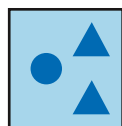
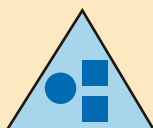
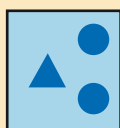
Kótary symbol musy do lichego póla? Welches Symbol muss in das freie Feld?

Kótary muster?

Kótary muster z pěš móžnych slědujo w řěže?

Welches der fünf möglichen Muster folgt in der Reihe?

Wutšoba

ze šokoladowego mazańca

To trjebaš:

- wutšobojtu (*herzförmig*) pjaceńsku formu
- 250 g margariny
- 2 tasy cukora
- 3 łyce kakawowego pulbjerja
- 1 pakśik waniljowego cukora
- 1 ½ tase wódy
- 4 jaja
- 2 tasy muki
- ¾ pakśika pjaceńskega pulbjerja
- pudrowy cukor

Ku dnju mašerje namakajoš how recept za šoko-wutšobu. Twója mama bužo se wjaseliš, gaž jej taku wutšobu wupjacoš. Pši zgromadnem kafejpišu móžošo sebje tu chłošćonku zestožeš daš.

To cyniš:

1. Margarinu z cukorom, kakawowym pulbjerjom a wódu pómałem zawariš (*aufkochen*). Pši tom stawnje měšaš.
2. Masy wustudnuš daš, zbytnje pšicynki dodaš a wšo z rucnym mikserom změšaš (*verrühren*).
3. Šesto do namazaneje (*eingefettet*) formy daš.
4. Mazańc pši 175 stopnjach pšez 60 minutow pjac.
5. Pó wustudnjenju mazańc z pudrowym cukorom wobprošyš (*bestäuben*).

Daj se zestožeš!

Mama se
małej Jany pšaša:
„Jana, wěš snaž, žo
jo cejżawa (Sieb)?“
„Jo, som ju pšec chyšita,
dokulaž ta jo žěrkata
(löcherig) byla!“

„W nocy jo
se mě cowało, až
som jědt tšašnje
wjeliki sandwich. Gaž
som wócušet, jo mój
zagłowk byt pšec!“

Wucabnik
biologije se pšaša:
„Čto móžo pomjeniš
šesć zwěrjetow, kenž
su w mórju žywe?“ Jaden
wuknik se pokazujo:
„Pěš małych a jaden
wjeliki delfin!“

„Cogodla
stoje flamingo na
jadnej noze?“ „Gaby
wobej noze górnjej
zwignuli, by se
pšewalili (um-
fallen).“

Ceptařka co
wěžeš: „Pomjeń-
šo pěš wěcow, w kó-
tarychž jo mloko!“ Jaden
wuknica wótegranja:
„Butra, twarožk a tši
krowy!“

Dwě gnilawje
(Faultier) wisytej na
bomje. Pó tšich dnjach
jo se jedna naraz pišku
gibnuła (sich bewegen).
Na to se ta druga pšaša:
„Cogodla sy taka
njeměrna?“

ROZWĘZANJE

b. 6, 7

5. Substantive für Stoff- und Material-
bezeichnungen treten nur im Singular auf.

b. 28, 29

Co to jo?

1. ampla, 2. pćotka, 3. knigły, 4. dubjańki

Kótary kraj?

Indiska, dokulaž njelažy na ekwatorje.

Kótary symbol?

C

Kótary muster?

B

Wudawaf:

Domowina z. t. –
Rěcny centrum WITAJ
Póstowe naměsto / Postplatz 2
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 55 04 00

Redakcija „Plomje“:

Bernd Melcher (zagronity redaktor)
tel.: (03 55) 48 57 64 49
e-mail: plomje@witaj.domowina.de

Nakładnistwo:

Ludowe nakładnistwo Domowina /
Domowina-Verlag GmbH
Sukelnka droga /
Tuchmacherstr. 27
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 5 77-24 2

Wugótowanje:

Thomas Fiebigler
Béatrice Giebelhäuser

Šišć:

Wagner Digitaldruck
und Medien GmbH Nossen

Wašnja wuchadanja a plašizna:

„Plomje“ wuchada
11 razow wob lěto
Plašizna lětnego abonementa:
6,60 €
Plašizna za jadnotliwe wudaše:
0,70 €

Skazanki / Rozšyrjenje:

Ludowe nakładnistwo Domowina /
Domowina-Verlag GmbH
Sukelnka droga / Tuchmacherstr. 27
02625 Budyšin / Bautzen
tel.: (0 35 91) 5 77-26 3
e-mail: vertrieb@domowina-verlag.de

Redakciski kóńc: dwa tyždenja
do wuchadanja casopisa

ISSN 0136-2594

Vertriebskennzeichen:
Z B 10553 E

Domowina z. t. z Rěcnym centrumom WITAJ spěchujo se wót Založby za serbski lud, kótaraž dostawa
lětnje pódpěru z dankowych srědkow na zaklaž góšpodařskich planow, wobzamknjenych wót
Nimskego zwězkowego sejma, Krajneho sejma Bramborskeje a Sakskego krajneho sejma.

Z luštom a lubošću

— ZA TO SERBSKE —

Chto ja som

Mě se groni **Tiffany Schultchen**. Ja a mój bratš Jonas smej 17 lět starej a bydlimej w Bramje / Brahmow. Chóžizmej do dwanaštego lětnika na Dolnosersbskem gymnaziumje. Tam comej swóju abituru zložys (*ablegen*). W swójom lichem casu grajomej akordeon. Pšidatnje rejujom w Chóšebuskem žiśecem musicalu a grajom w młožinskim orchestrje w Chóšebuzu. Jonas grajo teke tam a mimo togo jo aktiwny w sekciji za blidowy tenis towaristwa SV 1912 Guhrow e.V.

Ja a dolnosersbska rěc a kultura

Wót přédneho lětnika wuknjomej serbski. Južo tencas smej mělej tu rěc rad. Togodla smej se rozsužilej za Dolnosersbski gymnazium. Za naju wóznamjenijo serbski powědaš, až móžomej jaden žěl žiśetstwa wobchowaš.

Mimo togo jo cesć (*Ehre*) za naju, mjeńšynowu rěc pšed wótemrěšim (*Aussterben*) wumóžys (*retten*). Pšez graše serbskich spiwow na akordeonje, pšez spiwanje w serbskem chorowem projekse a pšez dalejšewženje tradicijow pomagamej serbstwoju. Som se rozsužiła w sekundarnem

schójženku II za wugbašowy kurs serbsčiny. Som teke južo knigły w serbskej rěcy cytała a pšed ředownju prezentěrowała. Wušej togo som napisała seminar-ske žěło wó serbskej awtorce Minje Witkojc. Jonas pomaga w Bórkowach / Burg we wuknikowskej firmje „Lutki-Tours“ a prezentěrujo turistam naše Błota. Z tym zeznawa góšći bližej z Dolneju Łužycu a pokazujo jim domownju Serbow. Smej zawupytnulej (*bemerken*), až bóžko pšecej mjenjej wuknikow se procujo wó našu šulu a serbstwo. Togodla se pšemyslujomej, kak by móžno było jich motiwěrowaš, aby se wěcej angažěrowali. Dolnosersbska rěc ma, pó naju mēnjenju, zawěšće šanse dalej wobstaš.

Co mam hyšći přědk, co com na kuždy pad w tom žywjenju hyšći dojspiš

W pšichože mej by kšělej swój studium wuspěšnje dokóncys. Ja com serbske ceptarstwo za zakładnu šulu studěrowaš. Jonas hyšći njewě, kótary pšedmjat co studěrowaš. Nažejamej se, až změjomej dalej móžnosć swěšiš serbske nałogi.